

על הפסוק: 'כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל' כותב המדרש רבה: 'כה תאמר לבית יעקב' אלו הנשים... ותגיד לבני ישראל אלו האנשים... למה נשים תחילה שהן מזדרזות במצוות, דבר אחר כדי שיהיו מנהיגות את בניהן לתורה'. אף על פי שהדין הוא שהאשה שווה לאיש בכל התורה כולה. וזאת אף על פי שרוב ציווי התורה נאמרו בלשון זכר, הגמרא לומדת מפסוקים שהשווה הכתוב אשה לאיש לכל עונשים שבתורה, לכל דינים שבתורה ולכל מיתות שבתורה. ובכל זאת הקדימה תורה נשים לאנשים ללמדנו שהנשים מזדרזות יותר במצוות ומשום התפקיד החשוב שיש להן בחינוך הבנים לתורה.

רבנו יונה באגרת התשובה מביא את דברי המדרש האלו ומוסיף: 'ולמה נצטווה לדבר עם הנשים תחילה? מפני שהן שולחות בניהן לבית הספר, ומשימין עיניהן על בניהן ומרחמין עליהם בבואם מבית הספר ומושכים לבם בדברים טובים שיהא חפצם בתורה, ושומרים אותם שלא יבטלו מן התורה, ומלמדין אותם יראת חטא בילדותם, שנאמר 'חנוך לנער על פי דרכו גם כי יזקין לא יסור ממנו'. יונמצא לפי זה הנשים הצנועות מסבבות התורה והיראה.

עוד הוסיף שם 'יכולות הנשים הצנועות למלט נפשם ונפש בעליהן ונפש בניהם. כאשר יבואו בעליהם איש איש ממלאכתו אשר המה עושים והם עייפים ויגעים ואינם זוכרים לתת חלק מיגיעתם וממחשבות ליבם לתורה, על הנשים להזכירם לפתוח ספר אחד מספרי הקדש ולעסוק בדברי תורה, ולא ישעו בדברי בטלה'.

הקדמת הנשים לאנשים אינה רק בגלל תפקידן בחינוך הבנים, הם 'מסבבות התורה והיראה' אצל בניהם ובעליהם. 'חכמת נשים בנתה ביתה' האשה שזכתה מטבע ברייתה ל'בינה יתירה שניתנה לנשים', מקבלת דין קדימה בהיותה מובילה בבניין הבית היחודי להיותו בית של תורה.

אף על פי שמצינו בגמרא: 'איש חייב לחנך בנו במצוות ואין האשה חייבת לחנך את בנה', וכך פוסק הרמ"א 'אשה אינה חייבת ללמד את בנה תורה'. הרי רואים אנו שמאז ומעולם מוסרות הנשים את נפשן לחינוך הילדים אף יותר מהאיש. והן רואות בכך זכות גדולה עבורן כמו שאמרו בגמרא: 'נשים במה זכיין? באקרואי בנייהן לבי כנישתאי ועוד אמרו: 'באגרא דמקריין ומתניין בנייהו' וכמו שכתב רש"י: 'שטורחות על בניהן להביאם לבית הספר לקרוא מקרא ולשנות משנה'.

אם נתבונן בפרשיות התורה בחומש בראשית בימעשה אבות סימן לבנים' נראה ונלמד כי האבות הקדי' נתנו דין קדימה לאימהות בכל הקשור לחינוך הבנים. עד שהקב"ה מצווה את אברהם אבינו 'כל אשר תאמר לך שרה שמע בקולה' ואברהם אבינו מבטל דעתו מפני דעת שרה אמנו ומגרש את בן האמה.

דעתה של רבקה אמנו קובעת בסופו של דבר שיצחק אבינו יעניק את הברכות ליעקב שיוכל לדאוג לפרנסתו בעצמו ומבטלת את התלות שלו בעשיו. היא קובעת לעולמים שה'תמכין אורייתאי' יהיה בתוך זרעו של יעקב, ויצחק אבינו מקבל את דעתה. כאשר יעקב אבינו רואה שהוא צריך לעזוב את בית לבן לצאת לדרכו לשוב לחורן, הוא לא מחליט בעצמו. הוא קורא לרחל ולאה נשיו אל השדה ומתייעץ עימן האם

לעזוב את בית לבן, האם לצאת לדרך. האם חינוך הילדים הרכים לא יפגע מטלטול הדרכים ומהמפגש הצפוי עם עשיו.

בשם האבודרהם ועוד הביאו שסיבה זו, שהאשה עסוקה דרך קבע בחובתה לנהל את ביתה ולעסוק בצרכי בעלה, וכן מופקדות היא על גידולם וחינוכם של ילדיה. יעל כן היותה 'צופיה הליכות ביתה' תדיר פטורה מכל מצווה שזמן מסוים לקיומה, שמוא לא תעמוד בחיוביה התמידיים'. למדנו כאן, שפטור האשה ממצוות עשה שהזמן גרמן הוא כדי לאפשר לה למלא את התפקידים החשובים המוטלים עליה בלימוד התורה של בעלה ושל בניה.

לנשים יש פטור כללי ממצוות עשה שהזמן גרמן, הגמרא בקידושין לומדת את זה מתפילין. 'מה תפילין נשים פטורות אף כל מצוות עשה שהזמן גרמן נשים פטורות'. ומביאה הגמרא מרב אחא בר יעקב 'והיה לך לאות על ירך ולזיכרון בין עיניך למען תהיה תורת ד' בפיך'. הוקשה כל התורה כולה לתפילין. מה תפילין מצוות עשה שהזמן גרמא ונשים פטורות אף כל מצוות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות'.

עם זאת, יש יוצאים מן הכלל, יש מצוות עשה שהזמן גרמן שנשים כן חייבות בהם. אכילת מצה, שמחת יום טוב ומצוות הקהל וכל המצוות הקשורות ליום השבת. אם נתבונן במאפיין את המצוות האלו, בצד השווה שבהן, נמצא אולי שמצוות אלו נותנות את התוכן לימי שבת קודש ולימי המועדים. ימים בהם הילדים אינם אצל רבם בבית המדרש. ימים בהם הבעל שובת ממלאכתו ונמצא בביתו.

בימים אלו בהם כל בני הבית נמצאים יחד, יכולה לבוא 'חכמת נשים בנתה ביתה' לידי ביטוי מעשי. יחד עם בעלה יוכלו לנצל את שולחן השבת את אוירת השמחה והקדושה לחיזוק וגיבוש המשפחה. כאן אין צורך לפטור את האשה ממצוות אלו כי אדרבא המצוות האלו יכולות להיות לה לכלי רב משמעות במילוי תפקידה.

בזמירות שבת אנו שרים: 'השומר שבת הבן עם הבת לקל ירצו כמנחה על מחבת' וכבר שאלו מדוע בחר הפייטן דווקא את המנחה 'על מחבת' הרי יש עוד מיני מנחות אחרות, מנחת מאפה תנור ומנחת מרחשת. ואולי רומז הוא לנו ללמוד מייחודה של המנחה על מחבת שמעשיה קשים. מהמנחה שאינה מתפוררת כמו מאפה תנור ואינה רכה כמו העשויה במרחשת.

רש"י מסביר מדוע מעשיה של מנחה על מחבת קשים, כיוון שלמחבת אין שוליים שולטת האור במנחה והיא נעשה קשה. החום מגבש ומלכד ומונע התפוררות. להדריך וללמד כי אם שולחן השבת שלנו יהיה רצוף חום ואהבה 'כמנחה על מחבת' אזי נזכה ל'שומר שבת הבן עם הבת' ולא ח"ו ל'דרור יקרא הבן עם הבת'.

הבט נוסף בדין הקדימה שיש לנשים הנלמד מהפסוק 'כה תאמר' מביא המהר"ל, ב'דרוש על התורה' בספרו 'באר הגולה'. 'להורות כי אולי יאמרו הנשים אין לנו שכר בלימוד התורה כשאינן לומדות אותה, ואיך יהיה להן חלק בשכרה, ועל ידי כך אולי ימנעו את בעליהם מלקבלה, כאשר אין להן תועלת בזה. לכך אמר כה תאמר וגו' לנשים בלשון רכה, רצונו לומר אדרבה שכרם הרבה מאוד יותר משל אנשים ולכן מקדים הנשים תחלה'.

והוא מביא לזה את הגמרא בברכות 'גדולה הבטחה שהבטיחן הקב"ה לנשים יותר מהאנשים שנאמר נשים שאננות'. והגמרא מביאה שם 'נשים במה זכין באקרובי בנייהו לבי כנישתא ובאתנויי גבריהו לבי רבנן'. ושואל המהר"ל אם כן 'למה ועל מה

גדולה ההבטחה שהבטיח לנשים. ואם שכר הנשים גדול בשביל שמסייעים לבניהם ובעליהם, כל שכן היה ראוי להיות יותר גדול שכר אנשים הלומדים אותה.

מבאר המהר"ל שזה נלמד מהפסוק: 'נשים שאננות'. כי האיש מטבעו הוא בעל גבורה ופעלתנות ואינו שקט ושאנן ולכן אינו מוכן לחיי העולם הבא שהם ימי השלווה והשאננות. מה שאין כן הנשים שהן ראויות ומוכנות לכך מטבע ברייתן השקט והשאנן. לכן גדולה ההבטחה שהבטיח הקב"ה לנשים. שהן מוכנות לזה מצד טבען 'ובמעט הסיוע שמסייעים לתורה שכרן גדול מאד'. אבל האנשים צריכים מצד זה שיהיו עמלים וטורחים בתורה מבלי מנוח לילה ויום.

למדנו אם כן, כי עדיפה האשה על האיש בהיותה מטבע ברייתה ראויה לחיי העולם הבא ללא עמל ויגיעה. מה שאין כן האיש נדרש לעמול ולטרוח בתורה יומם וליל כדי שיהיה ראוי לחיי העולם הבא. לכן במעט העזרה שלה לבעלה וילדיהם שילמדו תורה היא זוכה להיות קודמת לאיש.

רבנו היחתם סופרי בדרשות מוסיף שלכן שכר הנשים גדול יותר 'כי הבעלים בעצמם ומכל שכן הבנים אפשר שיקלקלו ויקופח שכרם. אבל הנשים עושות שלהם להתזיק ידיהם כאלו הם בטוחים בצדקתם ותורתם. על כן אם יקלקלו הם ח"ו מכל מקום שכר האשה לא יקופח כאלו הייתה מגדלת בעל ובן צדיקים גמורים'.

אכן כן, 'גדולה הבטחה שהבטיח הקב"ה לנשים' וראויות נשים להיות תחילה.